

Joulun aika ja Nuuttipukit

Maalaiskylän vuodenvuoroon Hämeessä ja ainakin paikoin muuallakin liittyi vielä 1900-luvun alkukymmenillä moniakin sittemmin hiipuneita perinteitä. Kylät elivät arkeaan kovan työn ja pitkien päivien kuorman alla. Huvitukset ja rentoutumisen hetket olivat harvassa.

Jouluun liittyi kiinteästi joulukirkkoon meno, jolloin taloista pantiin valjaisiin parhaat hevoset. Vauraimmista taloista kotipitäjässäni saattoi lähteä kolmekin "ison kirkkoreen" kuormaa, viisi - kuusi henkeä kussakin, aamukirkkoon. Taloilla oli omat rautarenkaansa kirkon kiviäidassa, joihin tulo matkalla hiestyneet hevoset sidottiin kiinni ja peiteltiin loimilla ja lammasnahkavällyillä. Kirkkomatkaan yritettiin varata mahdollisuus myös nuorelle väelle ja palveluskunnalle. Lapsuudessani kerrottiin, että joissakin vanhoissa taloissa, joissa vielä oli jonkinlaisessa apukäytössä jäljellä entisiä savupirttejä, kirkkohevoset otettiin yöksi pirttiin, jolloin ne olivat aamuyöstä notkeita ajoon.

Tapaninpäivänä irroteltiin, lähdettiin Tapanin ajoon. Se oli harvinaista huviajelua, ajelua ilman vakavan työnteon tai asioiden toimittamisen tarkoitusta. Jos jäät kantoivat, ajeltiin Tapania jäällä, muutoin maanteillä. Joskus Tapanina tehtiin rekiretki johonkin ennalta varattuun vieraanvaraiseen taloon, jossa yleensä oli omastakin takaa nuorta väkeä, tyttäriä ja poikia. Hyvin tyypillistä oli, että Tapanina valjastettiin opetettava varsa, toisella vuodella oleva, ensikertaa kevyen reen eteen. Valjaisiin ja ohjastamiseen varsaa oli jo jonkin aikaa totutettu ilman rekeä. Joku varsa oli säyseä, sopeutui piankin, muutaman harjoituskerran, muutaman sivuhypyn ja ehkä pystyyn kavahtamisen jälkeen vetohevosen osaan. Joku saattoi olla omapäinen, joskus suorastaan raivopäinen, ei totellut ohjastusta, painoi päänsä rintaansa vasten ja laukkasi mihin sattui, pahimmillaan potki kevyen ajelureen keulan säpäleiksi, katkoi aisat ja otti vallat isännältään. Näin Tapanin ajoon saattoi tulla odottamatontakin dramatiikkaa. ja hevostiemillä oli tilaisuus usein melkoisen katselijajoukon edessä näyttää osaamisensa hevostiemijoina ja ajomiehinä.

Nuuttipukit olivat liikkeellä joskus jo loppiaisena mutta varsinaisesti 13. tammikuuta nuutinpäivänä. Päivää sanottiinkin ainakin Hämeessä Hiivanuutiksi. Kyseessä oli joulun lopettaminen, eräänlaiset räppiäiset. Kylien nuori väki, suunnilleen 10–24 vuotiaita neitoseja ja nuoria miehiä, pukeutui nuuttipukeiksi, jonkinlaisiin hassunkurisiin naamiaisasuihin, nurinkäännettyihin turkkeihin, shaaleihin, suuriin karvalakkeihin, ja kulkivat illan hämärässä mellastaen talosta taloon, kopistelivat kepeillä ja seipäillä talojen nurkkiin ja pyysivät tai paremminkin vaativat "hiivanpäällisiä", sahtitynnyrin viimeisiä tilkkoja, jotka tynnyriä kallistamalla saatiin herumaan "hiivan päältä" (tästä nimi Hiivanuutti). Aina parempi, jos talossa oli jäljellä hiukan jouluviinaa, sille Nuuttipukit olivat erityisen persoja, ahnaita. Hyvin kelpasivat myös jouluruokien ja -leivonnaisten jäännökset, joululimpun kappale, pikku palanen paistettua lampaan tai lehmän reittä, savu- tai suolakalaa. Joskus Nuuttipukkeja varten oli väentuvan pöytään vasiten varattu syötävää ja juotavaa.

Nuutinpäivän vieton muodot ja sisältö varmaankin vaihtelivat pitäjistä, puhumattakaan maakunnasta, toiseen. Samuli Paulaharju mainitsee teoksessaan Härmän aukeilta "Knuutti-äijän, joka vei joukossaan joulun viimeisetkin hyvät", mutta ei lähemmin kuvaa päivän viettoa Pohjanmaan lakeuksilla.

Niin, toisaalta Nuuttina otettiin jäähyväiset joulunajasta, kopisteltiin joulu matkoihinsa edessä olevien "härkäviikkojen", kovan työn viikkojen tieltä. Toisaalta kyseessä oli jonkinlainen karnevaali tai sosiaalinen tapahtuma, jolloin ronskimpikin leikinlaskuja sananvaihto isäntäväen ja hiukan sahtia tai viinaryppyjäkin nauttineiden palkollisten ja kylänväen välillä oli sallittu. Isännät ja emännät saattoivat kuulla kunniansa, kuka oli saita palkanmaksaja, missä talossa

oli huono ruoka, ylivuotisia kaloja ja akanaleipää, hapanta kaljaa ja ruis- "kahvia". Toiselta puolen mainittiin työtekijöitä joilta lypsykiulu tai ämpäri helposti kaatui tai lehmän utareet eivät tulleet tyhjiin lypsetyiksi, joilta puuro paloi hellalla pohjaan. Nuorille miehille erityisen häpeällisenä pidettiin, jos heiltä niittäessään jäi osa "lakehisen " korsista kiinni maahan ja lyhteiden sitelijät joutuivat niitä käsin irti kiskomaan.

Parhaimmillaan Nuuttipukkien rieha oli hilpeä tapahtuma, haitari ja viulu saattoi soida, jonkinlaisia ralleja laulaa loilotettiin. Runsaimmista joulun antimista jaettiin vähäväkisimmillekin. Elettiin yhteisöllisyyden hetki, oltiin yhtä suurta perhettä pimeään talvitaivaan alla.

Pahimmillaan poikkeaminen monessa talossa peräjälkeen ja ehkä varomattomankin runsaat "hiivan päälliset" saattoivat nostaa kierroksia liaksi, jouduttiin vihaiseen suukopuun ja pahimmillaan tappelun nujakoihin. Mutta niitä ei muisteltu, juhlapäivinä sattui aina yhtä ja toista.

Hannu Särkiö

Espoo, 12.1.2007